

ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՆՑՅԱՆ.
ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ԵՎ
ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐ

Նվիրվում է
Վանցյանների գերդաստանի
արժանավոր ներկայացուցիչներ,
Հայրենական մեծ պատերազմի մասնակիցներ
Գրիգոր Պարույրի Վանցյանի
(ծնվ. 25.12.1922թ., գ. Բեժանո,
մասնագիտությամբ՝ մեխանիկ)
և

Լորենց Պարույրի Վանցյանի
(ծնվ. 28.04.1924թ., գ. Բեժանո,
մասնագիտությամբ՝ պանրագործ
ԽՍՀՄ Աշխատանքային կարմիր դրոշի շքանշանակիր,
ԽՍՀՄ Ժողովուրդների ծուցահանդեսի
ոսկե և արծաթե քաղմակի մեդալակիր)
ՀՈԲԵԼՅԱՆՆԵՐԻՆ

Посвящается
ЮБИЛЕЯМ

Достойных представителей семьи Ванцянов,
Участников Великой Отечественной войны
Григора Паруйровича Ванцяна
(родился 25.12.1922г., с. Бежано, механик по профессии)

и

Лоренца Паруйровича Ванцяна
(родился 28.04.1924г., с. Бежано, сыродел по профессии,
Орденосец Трудового Красного Знамени СССР,
золотой и серебряный многократный медалист
Выставки достижений народного хозяйства СССР)

НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК РА
ИНСТИТУТ ИСТОРИИ

ФОНД “ПОДДЕРЖКА ДЖАВАХКУ”

ГРИГОР ВАНЦЯН:
ИССЛЕДОВАНИЯ И ПУБЛИКАЦИИ

ЕРЕВАН

2016

ՀՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

«ՋԱՎԱԽՔԻՆ ԱԶԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ»
ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՆՑՅԱՆ.

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇԽԵԱՆ
ՄԱՏԵՆԱԾԱՐ
152

ARCH. MESROB ASHJIAN
BOOK SERIES
152

Signature

ԵՐԵՎԱՆ
2016

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Աշոտ Մելքոնյան
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս

Սեյրան Վանցյան

Վահագն Սարգսյան
Բանասիրական գիտությունների թեկնածու

Վահե Սարգսյան
Պատմական գիտությունների թեկնածու

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Ашот Мелконян
Академик НАН РА

Сейран Ванцян

Ваагн Саркисян
Кандидат филологических наук

Ваге Саркисян
Кандидат исторических наук

Գիրքը հրատարակվում է
«Զավախքին աջակցություն» հիմնադրամի
(բարերար՝ Սերգեյ Վանցյան)
նյութական միջոցներով

Книга издается финансовыми средствами
Фонда “Поддержка Джавахку”
(благодетель Сергей Ванцян)

ՀՏԴ 81:37
ԳՄԴ 81+74
Վ 228

Գիրքը հրատարակության է երաշխավորել ՀՀ ԳԱԱ պատմության
ինստիտուտի գիտական խորհուրդը
Книга издается по рекомендации научного совета
Института истории НАН РА
Ժողովածուն կազմել և հրատարակության է պատրաստել
պ.գ.թ. Վահե Սարգսյանը
Сборник составил и подготовил к изданию
к.и.н. Ваге Саркисян

Վանցյան Գրիգոր. Ուսումնասիրություններ և հրապարակումներ.-
Վ 228 Եր.: Պատմության ինստիտուտ, 2016.- 421 էջ:

Գրքում ներկայացված են անվանի լեզվաբան, հայագետ, մանկավարժ Գրիգոր Վանցյանի (1870-1908) կյանքին և ստեղծագործությանն առնչվող գործերը՝ գրախոսականներ, նամակներ ու հեռագրեր, կենսագրական համառոտ տեղեկություններ, մահախոսականներ, աղբյուրագիտական տեղեկություններ, ուսումնասիրություններ ու այլևայլ նյութեր: Առանձին բաժնով ներկայացված են Գր. Վանցյանի ու Հովհ. Թումանյանի փոխհարաբերություններին վերաբերող նյութերը, որոնցից Հովհ. Թումանյանին ուղղված Գր. Վանցյանի թվով տասնչորս ձեռագիր նամակները հրատարակվում են առաջին անգամ:

В книге представлены работы о жизни и творчестве известного лингвиста, арменоведа, педагога Григора Ванцяна (1870-1908) - рецензии, письма и телеграммы, краткие биографические информации, некрологи, источниковедческую информацию, исследования и другие материалы. Отдельным разделом представлены материалы о взаимоотношениях между Гр. Ванцяном и Ов. Туманяном. Четырнадцать рукописных писем Гр. Ванцяна, адресованных Ов. Туманяну публикуются впервые.

ՀՏԴ 81:37
ԳՄԴ 81+74

ISBN 978-9939-860-38-1

©«Զավախրին աջակցություն» հիմնադրամ
Фонд "Поддержка Джавахку", 2016

©Վահե Սարգսյան, կազմող, Ваге Саркисян, составитель, 2016

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

ԿԱԶՄՈՂԻ ԿՈՂՄԻՑ	7
ԲԱԺԻՆ I	
ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐ	11
ՄԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	20
Արեւորդւոց մասին	21
Լեզուի մի համեստ դաս	23
«Հայ հեղինակներ»	27
Գր. Վանցեանի «Հայ հեղինակներ» գրքի առիթով	36
Գ. Վանցեան. Հայոց պատմութիւն. Թիֆլիս, 1906 թ.	48
«Հայ հեղինակներ». Գրիգոր Վանցեան, երկրորդ տպագրութիւն	51
Գ. Վանցեան. Գրպանի ուղղագրութիւն: Հրատարակութիւն Ս. Ս.-ի. Թիֆլիս, տպարան Մ. Վարդանեանցի. 1906	58
Գր. Վանցեան՝ Պատմական քերականութիւն արեւելեան հայոց լեզուի, Թիֆլիս, 1906	60
«Հայ հեղինակներ» Գ. Վանցեանի, երկրորդ տպագրութիւն, Թիֆլիս, 1906 թ.	61
Նամակ խմբագրութեան	65
Նամակներ խմբագրութեան	68
Նամակ խմբագրութեան	69
Գրպանի ուղղագրութիւն Գ. Վանցեանի, 1906, Թիֆլիս	73
Պատմական քերականութիւն արեւելահայ լեզուի գրեց Գր. Վանցեան	78
Գ. Վանցեան.- Հայ հեղինակներ. Գ, տպ. Տփղ. 1909	83
Գ. Կ. Գասպարյան	84
Ուղղագրական բառարաններ	84

ԱՅԼ ՆՅՈՒԹԵՐ

Վահան ՏԵՐ-ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ

Հայ ուսանողներ արտասահմանում (թղթակցություն «Մուրճ»-ին)	89
ԱՆՀԻՇԱԶԱՐ ՄԱՐԴԸ	90

ՄԱՅԱԽՈՍԱԿԱՆՆԵՐ	94
-----------------------------	----

ԲԱԺԻՆ I I

ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՆՑՅԱՆ ԵՎ ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ	100
--	-----

ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՆՑՅԱՆԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄՆԱՅԱՆԻՆ 101

Նամակ -1	102
Նամակ -2	102
Նամակ -3	103
Նամակ -4	104
Նամակ -5	105
Նամակ -6	106
Նամակ -7	107
Նամակ -8	108
Նամակ -9	110
Նամակ -10	111
Նամակ -11	112
Նամակ -12	113
Նամակ -13	114
Նամակ -14	115
Նամակ -15	116
Նամակ -16	116
Նամակ -17	118
Նամակ -18	119
Նամակ -19	120

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՆ ԵՎ ՀԱՐԱԶԱՏՆԵՐԻՆ

Նամակ -1	124
Նամակ -2	127
Նամակ -3	129

Նամակ -4	130
Նամակ -5	132
Նամակ -6	134
Նամակ -7	139
Նամակ -8	142
Նամակ -9	144

ԸՆԿԵՐՆԵՐԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ ՀՈԿԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆԻՆ

Նամակ -1	148
Նամակ -2	149
Նամակ -3	152
Նամակ -4	154
Նամակ -5	155
Նամակ -6	160
Նամակ -7	161

ԳՐԱՌՈՒՄՆԵՐ, ՀՈՒՇԵՐ, ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ, ՏԱՐԵԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Յ. ԹՈՒՄԱՆՅԱՆԻ ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳՐԱՌՈՒՄՆԵՐԸ	166
--	-----

Արամ ԻՆՃԻԿՅԱՆ

ՀՈԿԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ 1869-1899	187
--	-----

Արսեն ՂԼՏԾՅԱՆ

ՍՏԵՐԻՍ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ	219
---------------------------	-----

Արամ ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ

ԸՆԿԵՐՈՋՍ ՀԻՇԱՏԱԿԻՆ	237
--------------------------	-----

Հովհաննես ԽԻԶԱՆՅԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻ ՀԵՏ	244
----------------------	-----

Սուսաննա ՀՈԿԱՆՆԻՍՅԱՆ

ԹՈՒՄԱՆՅԱՆԸ` ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ԿՈԿԱՍՅԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐ	250
--	-----

Զուլիփեաթա ԱՎԵՏՅԱՆ

ԹՈՒՄԱՆՅԱՆԻ ԵՐԿԵՐԻ 1908 Թ. ԺՈՂՈՎԱԾՈՒԻ ՏՊԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԻՑ	282
--	-----

Արժույն ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ

ՎԵՐՆԱՏՈՒՆ 290

ԾՈՑԱՏԵՏՐ N 8 (3) 296

Սոսաննա ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ԹՈՒՄԱՆՅԱՆԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 1901 ԹՎԱԿԱՆԻՆ 301

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆԻ ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ
ՏԱՐԵԳՐՈՒԹՅՈՒՆ (1869-1908) 322

ՀՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆՅԱՆԻ «ԱՂՈԹՔ», «ԿԱՆԶ», «ՓԱՐԿԱՆԱ» ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ԱՂՈԹՔ 334

ԿԱՆԶ 334

ԲԱԼԼԱԴԻ ԺԱՆՐԸ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ 338

ՓԱՐԿԱՆԱ 350

ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՆՅՅԱՆ.
ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ
ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐ

Համակարգչային ձևավորումը՝ Ա. Մարանգոզյանի
Տպագրիչ՝ Լ. Մուրադյան

Ստորագրված է տպագրության 30.09.2016 թ.
Տպաքանակը՝ 400 օրինակ

ՀՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ՊԱՏՍՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ
ИНСТИТУТ ИСТОРИИ НАН РА
INSTITUTE OF HISTORY OF NAS RA

ՀՀ, 0019, Երևան, Մարշալ Բաղրամյանի պող. 24/4
РА, 0019, Ереван, пр. Маршала Баграмяна 24/4
24/4, Marshal Baghramyan Ave., 0019, Yerevan
<http://www.academhistory.am>